

Prevenција digitalnog nasilja...

ZA NASTAVNIKE

Dr Dobrinka Kuzmanović

**POKAŽI
RISPEKT,
REAGUJ NA
HEJT!**

Impresum

Ako ste zaposleni u vaspitno-obrazovnoj ustanovi, vjerojatno ste mnogo puta do sada čuli da nastavnici i stručni suradnici, pored roditelja i samih učenika, imaju ključnu ulogu u prevenciji digitalnog vršnjačkog nasilja. Vjerojatno ste saznali da je osnovni princip preventivnog djelovanja da se **edukativne aktivnosti prvo sprovode sa odraslima** – zaposlenima u vaspitno-obrazovnim ustanovama, zatim sa roditeljima, odnosno zakonskim starateljima djece, pa tek na kraju sa djecom/mladima. Vrlo je vjerojatno da ste u okviru svog profesionalnog usavršavanja pohađali jedan ili više programa, koji se odnose na prevenciju i reagiranje u slučaju digitalnog vršnjačkog nasilja. Je li vas sve to učinilo dovoljno kompetentnom/-im da se uspješno nosite sa problemom digitalnog nasilja u svojoj profesionalnoj praksi?

Digitalne tehnologije u velikoj mjeri oblikuju svakodnevno funkcioniranje današnjih učenika, njihovih obitelji, nastavnika i ostalih zaposlenih u vaspitno-obrazovnim ustanovama, suočavajući ih sa **novim zahtjevima, kompetencijama i izazovima**. Korištenje interneta, kao važnog kulturnog oruđa, pruža učenicima brojne mogućnosti, ali, nažalost, nosi sa sobom i određene rizike. Jedan od najčešćih rizika u digitalnom okruženju, kada su mladi u pitanju, jeste **digitalno nasilje**.

Kako pokazuju istraživanja, nastavnici su općenito zabrinuti zbog digitalnog nasilja i opažaju ga kao problem koji može ozbiljno ugroziti dobrobit i zdravlje učenika, ali nisu uvijek u stanju da ga prepoznaju i na njega adekvatno reagiraju.

Ovaj vodič namijenjen je prvenstveno nastavnicima u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini, ali i drugim zaposlenima, s ciljem informiranja i osnaživanja da se uhvate ukoštac sa digitalnim vršnjačkim nasiljem.

Ovdje ćete pronaći odgovore na sljedeća pitanja:

- **Šta je digitalno nasilje?**
- **Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među adolescentima?**
- **Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?**
- **Na temelju čega nastavnik može prepoznati da učenik trpi digitalno nasilje?**
- **Kakva je uloga vršnjaka u prepoznavanju digitalnog nasilja?**
- **Ko vrši digitalno nasilje, a ko ga trpi?**

- Po čemu je digitalno nasilje specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?
- Koje su posljedice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?
- Da li je internet „glavni krivac” za nasilje među mladima?
- Koja je uloga škole u prevenciji digitalnog nasilja?
- Imaju li učenici šta naučiti od nastavnika u vezi sa digitalnim nasiljem?
- Da li je kvaliteta nastave i izvannastavnih aktivnosti povezana sa zastupljenošću digitalnog nasilja?
- Kako škola treba reagirati na digitalno nasilje?

Prije nego što nastavite sa čitanjem, razmislite kako biste vi odgovorili na navedena pitanja. Možda će vam to pomoći da procijenite i preispitate vlastita znanja i uvjerenja o digitalnom nasilju i mapirate potrebe za profesionalnim razvojem.

Šta je digitalno nasilje?

Široko definirano, **digitalno nasilje** (engl. Cyberbullying) predstavlja korištenje digitalne tehnologije i interneta s ciljem da se druga osoba povrijedi, uznemiri, uplaši, ponizi, osramoti i da joj se nanese šteta. Osim termina digitalno nasilje, u literaturi se sreću i drugi srodni termini, naprimjer: **vršnjačko nasilje na internetu**, **online nasilje**, **elektronsko nasilje**, **sajber maltretiranje** itd. Uznemiravanje, ogovaranje i širenje glasina, javno razotkrivanje, lažno predstavljanje, isključivanje, sexting (slanje seksualnog sadržaja), sextortion (iznuđivanje seksualnih usluga) i grooming (navođenje na seksualni odnos ili iskorištavanje djece u svrhu pornografije) su najčešći oblici digitalnog nasilja.

Koliko je digitalno nasilje zastupljeno među mladima?

Zastupljenost digitalnog nasilja među mladima varira u zavisnosti od više faktora: načina na koji se ono definira, formulacije pitanja, načina prikupljanja podataka (na primjer usmeno ili pismeno), razdoblja na koji se pitanje odnosi, uzrasta ispitanika itd. Iako se na temelju medijskog izvještavanja (pogotovu kada se dogodi neki incident) može steći utisak da je digitalno nasilje u porastu među mladima u Bosni i Hercegovini, istraživanja provedena tokom posljednje decenije, na nacionalnim uzorcima učenika osnovnih i srednjih škola, pokazuju nam da nema značajnijeg porasta.

Prema rezultatima međunarodnog istraživanja [Djeca Evrope na internetu](#), prije pandemije korona virusa, [digitalnom nasilju bio je izložen približno svaki treći učenik viših razreda osnovne škole i svaki četvrti srednjoškolac](#). Većina ih je rekla da nisu bili previše uznemireni ovim iskustvom, nažalost, ima i onih (približno petina) koje je digitalno nasilje veoma uznemirilo. Nažalost, nedostaju nam nova istraživanja, na reprezentativnom uzorku učenika, koja bi nam dala pouzdanu sliku o zastupljenosti digitalnog nasilja tokom i nakon pandemije korona virusa.

Nekoliko stranih istraživanja, u koja su bili uključeni mladi, ukazuju na veću zastupljenost digitalnog nasilja tokom pandemije korona virusa.

Koji su najčešći oblici digitalnog nasilja?

Vinovnici smo neprekidnog razvoja digitalne tehnologije i pojave novih alata za komunikaciju, razmjenu, socijalno umrežavanje, ali i novih mogućnosti za njihovu zloupotrebu. Kada su mladi u pitanju, dosadašnja istraživanja nam pokazuju da verbalno nasilje prednjači u odnosu na druge oblike, kao i da su najčešće zastupljeni sljedeći oblici digitalnog nasilja:

- **slanje uvredljivih, okrutnih ili ružnih poruka (na primjer putem platformi za komunikaciju, web stranica za socijalno umrežavanje);**
- **javno dijeljenje ili slanje fotografija ili videosnimaka neke osobe (po pravilu, bez njenog odobrenja i znanja), s ciljem ismijavanja ili ponižavanja te osobe (na primjer seksualno eksplicitnih sadržaja);**
- **prijetnje i provokacije upućene drugoj osobi, huškanje i poticanje drugih da je povrijede i da joj nanese štetu;**
- **širenje glasina ili laži o drugome;**
- **ignoriranje, izostavljanje i isključivanje iz grupe ili aktivnosti na internetu;**
- **trolovanje, odnosno iznošenje netačnih, neprovjerenih informacija, ostavljanje negativnih komentara u online grupama kako bi se izazvala svađa ili negativna emocionalna reakcija, javno diskreditovanje osoba sa određenim mišljenjem ili stavom;**

- **kreiranje lažnih naloga na tuđe ime i njihova zloupotreba (na primjer slanje neprimjerenih poruka prijateljima osobe čiji je nalog zloupotrijebljen ili uspostavljanje kontakta sa osobom koja je prethodno blokirala pristup svom nalogu);**
- **govor mržnje, odnosno ruganje ili zadirkivanje nekoga zbog ličnih osobina (na primjer religija, spol, rasa, seksualna orijentacija) ili izgleda itd.**

Na temelju čega nastavnik može prepoznati da učenik trpi digitalno nasilje?

Mlade osobe različito reagiraju na izloženost digitalnom nasilju, što je povezano sa uobičajenim načinom reagiranja na stresne situacije. Neki mladi se trude, iz različitih razloga, prikriti da doživljavaju digitalno nasilje, ali nekada to nije moguće. Kako je adolescencija razdoblje života u kojem mladi burno reagiraju, ispoljavaju snažne emocije i promjene raspoloženja na svakodnevnom nivou, iz perspektive odraslih – i bez nekog naročitog povoda, nije lahko razlučiti da li je „upaljena lampica” za lažnu ili stvarnu uzbunu.

Individualne razlike između učenika u načinu reagiranja na digitalno nasilje dovode se u vezu sa **individualnim i kontekstualnim faktorima**: ezilijentnošću ili otpornošću na stres, samopouzdanjem i osjećanjem sigurnosti, socijalnim vještinama, doživljajem da su prihvaćeni i podržani od prijatelja, vršnjačke grupe, članova obitelji i nastavnika, prethodnim iskustvom u sličnim situacijama, informiranošću o digitalnom nasilju i načinima njegovog prijavljivanja itd.

Neki od potencijalnih pokazatelja trpljenja digitalnog nasilja su: promjene u raspoloženju, načinu emocionalnog reagiranja, ponašanju na času i izvan njega, navikama korištenja interneta, odnosu prema školskim obavezama (na primjer slabije školsko postignuće), vršnjacima, zatim izostajanje iz škole, nasilno ponašanje prema drugima, psihosomatski problemi itd. Navedeni simptomi **nisu specifični isključivo za digitalno nasilje**, već mogu ukazivati na razne druge probleme, pa zato treba biti oprezan prilikom donošenja zaključaka.

Kakva je uloga vršnjaka u prepoznavanju digitalnog nasilja?

U prepoznavanju digitalnog nasilja **vršnjaci** imaju veoma važnu ulogu. S obzirom na to da provode dosta vremena zajedno, često su oni ti koji prvi primijete promjene u ponašanju i navikama kod učenika koji trpi nasilje. Osim toga, mladi koji su izloženi digitalnom nasilju, kako pokazuju istraživanja, ali i praksa, mnogo češće se obraćaju za pomoć svojim vršnjacima nego odraslima. Bilo bi vrlo korisno organizirati vršnjačke grupe za podršku putem interneta mladima koji su doživjeli digitalno nasilje.

Roditelji su, naravno, dragocjen izvor informacija o učeniku, jer bolje poznaju svoje dijete, više vremena provode s njim, pa mogu lakše uočiti promjene, no, dešava se i da nastavnici signaliziraju roditeljima promjene kod učenika, kojih roditelji nisu bili svjesni.

Ko vrši digitalno nasilje, a ko ga trpi?

Podjela na one koji vrše nasilje i one koji ga trpe praktički je neodrživa, u šta ste se vjerojatno i sami uvjerali u svojoj školskoj praksi. Često su osobe koje se ponašaju nasilno prethodno bile žrtve nasilja (u digitalnom okruženju ili izvan njega), pa se sada žele osvetiti ili zaštititi sebe (riječ je o reaktivnom nasilju). Dešava se i suprotno, da oni koji su se ponašali nasilno postanu žrtve. Nažalost, dobro je poznato da nasilje rađa nasilje!

Digitalno nasilje je složen fenomen uslovljen različitim faktorima. U stručnoj literaturi, faktori rizika za digitalno nasilje (koji su istodobno i protektivni faktori) obično se klasifikuju na više nivoa: **individualni nivo, vršnjaci, porodica, škola i širi društveni kontekst.**

U **individualne faktore** ubrajaju se: ● uzrast (najrizičniji je kraj osnovnog obrazovanja), ● spol (djevojčice su češće izložene, dok se dječaci češće ponašaju nasilno, mada ovo nije uvijek pravilo), ● osobine ličnosti (agresivnost i predispozicije za nasilno ponašanje, impulzivnost, niska tolerancija na frustraciju), ● socioemocionalne vještine (neučinkovito upravljanje emocijama, slaba samoregulacija i samokontrola, niska tolerancija na frustraciju), ● nepovoljna slika o sebi – nedostatak samopoštovanja, empatije, otvorenosti za druge,

- učestanost korištenja interneta / digitalne tehnologije, prekomjerna upotreba i nesigurno korištenje,
- sudjelovanje u tradicionalnom nasilju (jedno istraživanje pokazuje da žrtve tradicionalnog nasilja imaju od sedam do jedanaest puta veću šansu da dožive digitalno nasilje, polovina onih koji su doživjeli digitalno nasilje bili su izloženi tradicionalnom nasilju (Estevez et al. 2020).

Kada je riječ o **porodičnim faktorima**, ističu se: loša komunikacija i odnos između roditelja i djeteta, odsustvo emocionalne podrške, nezainteresiranost roditelja za dijete, pretjerana strogost, rigidnost ili popustljivost, obiteljsko nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje u obitelji, historija mentalnih poremećaja roditelja itd.).

Od faktora koji se odnose na **vršnjake**, izdvajaju se: ●slaba socijalna mreža i podrška prijatelja (mladi koji nemaju osobu od povjerenja lakša su meta digitalnog nasilja, ●socijalne norme u vršnjačkoj grupi koje promoviraju nasilje i druge oblike neprimjerenog ponašanja (šta je in, popularno), ●status učenika u vršnjačkoj grupi (loš status, nisu omiljeni, popularni), ●percepcija vršnjačkih odnosa (što je negativnija, to je više nasilja).

Od **školskih faktora** koji su povezani sa zastupljenošću digitalnog nasilja izdvajaju se: ● negativna školska klima ili **etos škole** koji čine općeprihvaćene vrijednosti u školi, način rada nastavnika (realiziranja nastave i ocjenjivanja), njegov odnos prema učenicima, vaspitni postupci ●zastupljenost klasičnog nasilja, ●nedosljednost u poštovanju pravila ponašanja, ●loša komunikacija s nastavnicima, ●zataškavanje nasilja u vaspitno-obrazovnoj ustanovi itd.

I najzad, digitalno nasilje ne može se razmatrati izvan šireg, **društvenog konteksta**: ● zastupljenost različitih oblika nasilja u javnom diskursu (tzv. kultura nasilja), ● prisustvo nasilja u medijima (tradicionalnim i digitalnim) – „zagađenost medija” nasiljem i uzrasno neprimjerenim sadržajima, ● kulturni obrasci i norme ponašanja, obiteljske vrijednosti (na primjer šerenting ili dijeljenje informacija o djeci na internetu, kao forma digitalnog nasilja), ● odsustvo legislative, pravnih mehanizama zaštite od digitalnog nasilja...

Po čemu je digitalno nasilje specifično u odnosu na tradicionalno nasilje?

Iako se dešava u digitalnom okruženju, digitalno nasilje je stvarno nasilje, koje može imati ozbiljne posljedice po osobu koja ga trpi, vrši i njemu svjedoči.

Budući da se digitalno nasilje događa iza ekrana i često na društvenim mrežama, osoba koja čini nasilje je često potpuno anonimna, što velikom broju osoba služi kao poticaj da se nasilno ponašaju. Imaju lažan osjećaj sigurnosti i moći da neće morati odgovarati za takva ponašanja na način na koji bi inače odgovarali da se nasilje koje vrše dešava uživo. Također, nasilju može svjedočiti znatno šira publika nego kada se ono odvija uživo. Može se događati bilo gdje i bilo kada i žrtva mu može biti izložena od 0 do 24 sata, pa je vrlo mala mogućnost za izbjegavanje nasilnog ponašanja. Osim toga, kod digitalnog nasilja postoji snaga pisane riječi, pa se osoba može stalno podsjećati i stalno čitati, gledati uvredljive sadržaje koji su napravljeni ili upućeni njoj.

Koje su posljedice digitalnog nasilja po dobrobit i mentalno zdravlje mladih?

Kako pokazuju nalazi brojnih istraživanja, ali i klinička praksa, dugotrajna izloženost digitalnom nasilju negativno utječe na sve aspekte razvoja, a posebno na socioemocionalni razvoj mladih, ostavljajući posljedice različitog intenziteta. U nekim slučajevima mladi se osjećaju uznemireno, posramljeno, povrijeđeno, prevareno, ali nakon određenog vremena, uspijevaju prevazići problem. Nekada su te posljedice ozbiljnije, na primjer mogu odbijati odlazak u školu, ispoljavati znake depresivnosti, anksioznosti, delinkventnog ponašanja, pribjeći korištenju psihoaktivnih supstanci itd. U literaturi ima primjera koji ukazuju na povezanost uznemiravanja na internetu sa suicidalnim mislima i idejama, pokušajem ili izvršenjem suicida, pa je tako nedavno skovan novi termin cyberbullicide (Schonfeld et al. 2023). Unatoč tome, ne možemo reći da je izloženost digitalnom nasilju uzrok tome, ali ona može pridonijeti, „doliti ulje na vatru“, i učiniti još ranjivijom mladu osobu koja se već nosi sa problemima.

Iskustvo digitalnog nasilja može imati dugoročne negativne posljedice po mentalno (i fizičko) zdravlje mladih, **kako onih koji su mu izloženi, tako i onih koji su nasilni**. Čak i **svjedočenje** digitalnom nasilju može biti povezano sa depresivnim simptomima i socijalnom anksioznošću kod mladih!

Da li je internet „glavni krivac” za nasilje među mladima?

U današnje vrijeme rasprostranjeno je shvaćanje da se nasilni obrasci ponašanja naučeni u digitalnom okruženju prenose u interakcije uživo, odnosno da je internet glavni krivac za porast nasilja među mladima, kako u školskom, tako i u izvanškolskom kontekstu.

Činjenica je da digitalno okruženje nije kreirano u skladu sa razvojnim potrebama djece i mladih različitog uzrasta, te da su im na internetu relativno lahko dostupni nasilni sadržaji i obrasci ponašanja. Naučno je dokazano da se nasilno ponašanje uči i to promatranjem nasilnih modela. S druge strane, nasilje postoji stoljećima unazad, otkad postoji i ljudska civilizacija, a školsko nasilje otkad postoji škola, s tim što je od 60-ih godina 20. stoljeća ono počelo da se prepoznaje kao društveni problem. Kao što se nasilje iz digitalnog može preliti u izvandigitalno okruženje, važi i obratno. Čak i da je internet krivac ili uzrok nasilnog ponašanja, što je teško dokazivo, postavlja se pitanje „šta je starije, kokoška ili jaje?”, odnosno **da li predispozicije ka nasilnom ponašanju, problemi s kojima se mlada osoba nosi u svakodnevnom životu i negativni kontekstualni činioci vode ka problematičnoj upotrebi interneta ili važi obratno!** Umjesto traženja krivca, konstruktivnije je preuzeti odgovornost za vlastito ponašanje.

Koja je uloga škole u prevenciji digitalnog nasilja?

Škola kao vaspitno-obrazovna institucija ima veliki značaj u prevenciji nasilja, jer je i zakonski dužna reagirati. Ciljevi preventivnih aktivnosti su:

- podizanje nivoa svijesti i osjetljivosti učenika, roditelja, odnosno zakonskih staratelja djece i svih zaposlenih u školi za prepoznavanje svih oblika nasilja, uključujući i digitalno;
- njegovanje atmosfere suradnje i tolerancije, uvažavanja i konstruktivne komunikacije u kojoj se ne toleriše nasilje, bez obzira na razlike;
- unapređivanje znanja, vještina i stavova potrebnih za kreiranje sigurnog i poticajnog okruženja i konstruktivno reagiranje na nasilje;
- upoznavanje sa procedurama za prijavljivanje i postupanje u slučaju sumnje ili saznanja o digitalnom nasilju i zaštita;

- usvajanje pozitivnih normi i oblika ponašanja, učenje vještina konstruktivne komunikacije i razvijanje empatije;
- razvijanje socioemocionalnih kompetencija učenika, roditelja i zaposlenih (svijest o sebi, svijest o drugima, samoregulacija, odgovorno donošenje odluka i dr.).

Učenici, roditelji i zaposleni zajednički planiraju, osmišljavaju i provode preventivne aktivnosti.

U okviru prevencije nasilja i zlostavljanja ustanova ostvaruje vaspitni rad, pojačan vaspitni rad i vaspitni rad koji je u intenzitetu primjeren specifičnim potrebama ustanove i najboljem interesu djeteta, samostalno ili u suradnji sa drugim nadležnim organima, organizacijama i službama.

Imaju li učenici šta naučiti od nastavnika u vezi sa digitalnim nasiljem?

I ovo je jedno od često postavljanih pitanja, bolje rečeno, jedna od zabluda, a proizlazi iz shvaćanja da su današnji mladi digitalno kompetentniji od odraslih, pa da nemaju šta od njih naučiti.

Iako se u javnom diskursu, ali i od samim nastavnika, tokom posljednjih godina, često moglo čuti da su današnji mladi „digitalni urođenici”, a njihovi nastavnici i roditelji, pogotovu oni stariji, „digitalni imigranti” (za ovu podjelu možemo zahvaliti američkom autoru M. Prenskom), empirijski nalazi nas uvjeravaju u suprotno. Sva dosadašnja istraživanja u okviru kojih su direktno procjenjivane digitalne kompetencije učenika različitog uzrasta potvrđuju da one nisu na željenom nivou, odnosno da je neophodno dodatno raditi na digitalnom opismenjavanju mladih. S druge strane, kada pitamo učenike da sami procijene svoje digitalne kompetencije dobivamo drukčiju, znatno ružičastiju sliku.

Dakle, nisu vam potrebne ekspertske digitalne kompetencije, niti je potrebno da budete nastavnik/-ca informatike kako biste mogli razgovarati sa svojim učenicima o digitalnom nasilju. Uostalom, složiti ćete se da je sasvim uredu da i nastavnici uče od svojih učenika i da asimetrija moći, ugrađena u tradicionalne uloge nastavnika i učenika, nikako ne može biti imperativ suvremenom obrazovanju.

Kako još prevencija može izgledati?

Prema Buljan-Flander, prevencija cyberbullinga sastoji se u četiri ključna koraka:

1. Podizanje svjesnosti da je cyberbulling ozbiljan problem i da postoji, a ne da su to dječija posla (nulta tolerancija na nasilje);

2. Uspostavljanje jasnih pravila i jačanje vlastite odgovornosti – svako ponašanje ima određene posljedice. I saobraćaj bi za nas mogao postati opasan da ne poštujemo pravila – isto tako i na internetu moramo poštovati neka pravila kako bismo se zaštitili;

3. Uključenost odraslih – adekvatna prevencija podrazumijeva uključenost nastavnog osoblja, prvenstveno roditelja koji i sami moraju biti educirani o prijetnjama i sigurnosti na internetu;

4. Program edukacije. O čemu možemo educirati učenike:

- Kako koristiti internet? Bilo bi dobro zajedno sa djetetom pretraživati internet i učiti ga kritičkom promišljanju. Također, ograničiti i vrijeme boravka na internetu kod djece.
- Koje podatke postaviti na internet? Sugerirati djeci da ne postavljaju lične podatke i da njihovi nalozi na društvenim mrežama budu privatni i da ne prihvaćaju nepoznate osobe, te da sa njima ne ulaze u komunikaciju.
- Kakve posljedice donosi cyberbulling? Objasniti djeci štetnost i ozbiljnost ovog oblika nasilja.
- Kritičko promišljanje i stavljanje u tuđe cipele kroz primjere – predstavite djeci primjer cyberbullinga, te ih navedite da kritički promisle, postavljajući im neka pitanja kao što su: Šta misliš kako se ova osoba sada osjeća? Kako bi ti riješio problem da se tebi dešava? Da tebi bliska osoba proživljava ovakvo nasilje, kako bi ti postupio? Šta bi mu rekao? Šta misliš kako možemo spriječiti da se to dešava?
- Zašto koristiti internet? Skrenuti pažnju djetetu da internet ima mnoge prednosti.
- Socijalne vještine – Učiti djecu da vrijeđanje nije način da podijelimo lično mišljenje, već da se umjesto toga fokusiramo da iz prvog lica jednine (ja se osjećam..., meni se ne dopada...) fokusiramo na naš vlastiti doživljaj tuđeg ponašanja, a ne ličnosti.
- Kako postupiti kada dođe do nasilja? Podučite djetetu da može blokirati profil, prijaviti ga i da je važno sačuvati dokaze (prepiske, objave i slično).

Da li je kvaliteta nastave i izvannastavnih aktivnosti povezana sa zastupljenošću digitalnog nasilja?

Većina nastavnika uzroke nasilja vidi u problematičnoj obitelji učenika, pa u skladu s tim smatra da je najučinkovitiji način borbe protiv nasilja bolja suradnja škole i obitelji. Manje od petine nastavnika, nažalost, smatra da su zanimljivije metode nastave učinkovito sredstvo u prevenciji nasilja. Ovi podaci dobiveni su u okviru programa i istraživanja Škola bez nasilja.

Nesporno je da obitelj, sistem vrijednosti sa kojim učenici dolaze u školu, kao i sistem vrijednosti u društvu predstavljaju faktore rizika za bilo koji oblik nasilja, uključujući i digitalno. S druge strane, **neopravdano je potcjenjivati značaj programa i metoda nastave, kvalitete nastave i izvannastavnih aktivnosti kao protektivnih faktora nasilja.** Neophodno je mladima ponuditi zdravu alternativu za problematično ponašanje i kroz nastavne sadržaje raditi na njihovom senzibiliziranju i osvještavanju negativnih posljedica digitalnog nasilja. Upravo stoga se u okviru cjeloškolskih programa za suzbijanje nasilja

Kako škola treba reagirati na digitalno nasilje?

Pravilnikom o protokolu propisano je **kada i kako škola reagira** na digitalno nasilje, u skladu sa procijenjenim nivoom nasilja, uključujući i redoslijed koraka u intervenciji.

- Na **PRVOM** nivou, po pravilu, aktivnosti poduzima **samostalno razredni starješina, nastavnik, u suradnji sa roditeljem**, u smislu **pojačanog vaspitnog rada** sa odjeljenskom zajednicom, grupom učenika i individualno. Pod određenim okolnostima, ako vaspitni rad nije bio učinkovit ili se nasilje prvog nivoa ponavlja (informirati se detaljnije u Pravilniku o protokolu), ustanova intervenira aktivnostima predviđenim za drugi, odnosno treći nivo.
- Na **DRUGOM** nivou, po pravilu, aktivnosti poduzima **razredni starješina u suradnji sa pedagogom, psihologom, timom za zaštitu i direktorom, uz obavezno učešće roditelja**, u smislu **pojačanog vaspitnog rada**. Ako pojačani vaspitni rad nije učinkovit, **direktor pokreće vaspitno-disciplinski postupak i izriče mjeru**, u skladu sa zakonom.

- Na **TREĆEM** nivou, aktivnosti preduzima **direktor sa timom za zaštitu, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi** (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije i službe). Kada su učenici koji su izvršili digitalno nasilje **mlađi od 14 godina**, protiv njih se ne može podnijeti prekršajna ili krivična prijava, niti pokrenuti prekršajni i krivični postupak, već se isključivo primjenjuju mjere iz nadležnosti **obrazovno-vaspitnog sistema, zdravstvenog sistema i sistema socijalne zaštite**.

Ako na nivou škole nije moguće izvršiti procjenu nivoa nasilja, uključuju se nadležni organi i druge organizacije i službe: Ministarstvo prosvjete, nadležna školska uprava, centar za socijalni rad, policija, pravosudni organi, zdravstvene službe.

U slučaju nasilja drugog i trećeg nivoa, uvijek se kreira operativni plan zaštite kojim se operacionalizuju aktivnosti usmjerene na promjenu ponašanja učenika, način i dinamika realizacije plana.

Kontakti za prijavu digitalnog nasilja:

Plavi telefon BiH:

<http://www.plavitelefon.ba/>

Centar za sigurni internet:

<http://www.sigurnodijete.ba/>

Policija

Centar za socijalni rad

The background is a light blue color with a repeating pattern of darker blue geometric shapes. These shapes include circles, triangles, and irregular, rounded polygons, scattered across the entire surface.

#ClipsyProtivHejta